

szakembereket hívnak segítségül. A német nemzetiségű Ófaluban 1977-ben még megyei akaratból és megyei múzeumi kivételben létesült egy tájház. A falu akkor elég közömbösen fogadta, nem nagyon értette, hogy mi értelme egy korszerűtlen, rozoga házat megvásárolni, restaurálni, bár tárgyaikat szívesen átadták. Néhány éve a zsúptető meggyulladt, ekkor a házat, a berendezést szinte az egész falu mentette, és az újjáépítést, a külső anyagi támogatást már maguk szervezték meg. Ma büszkéek a tájházra, amely a helybéli faesztergályos és székésmesterség bemutatását is szolgálja.

Talán e történetekben tapasztalható szemlélet és cselekvés a jövő egyik ígérete arra, hogy 2050-ben is lesznek még népi műemlékek Baranyában.

Takács Gyula

Önkéntes néprajzi gyűjtők Csepregen és a környező településeken

A XIX. századi magyar irodalom Herder és a romantika hatására a „népiesség” lázában égett. A költők nemzeti hősokról írtak, mítoszokat idéztek, népdalok mintájára verseltek. Kevesen tudják, hogy Pálóczi Horváth Ádám a magyar költők között elsőként gyűjtötte Herder hatására a népdalainkat. Ez a kéziratos gyűjtemény a folklórkutatás számára igen nagy kincs,¹ a Magyar Tudományos Akadémia tulajdona. Kölcsey Ferenc szláv balladákat gyűjtött, és fordított magyar nyelvre. Erdélyi János már XIX. század negyvenes és ötvenes éveiben közreadta népköltészeti gyűjteményeit.² Az erdélyi Kriza János 1863-ban jelentkezett népköltészeti alkotásokkal.³ Greguss Ágost⁴ tudományos szinten kutatta a népköltészet mibenlétét, kiemelten a népdalokat. A MTA és a Kisfaludy Társaság Népköltési Gyűjteménye mellett létrejöttek azok a fórumok, amelyek teret adnak a népköltészeti alkotások gyűjtőinek: Szarvas Gábor⁵ 1872-ben megalapította a Magyar Nyelvőrt, Herrmann Antal 1887-ben *Ethnologische Mitteilungen aus Ungarn: az első magyarországi néprajzi folyóiratot*,⁶ Réthy László pedig 1890-ben az *Ethnographia: a Magyar Néprajzi Társaság vezető folyóiratát*.⁷ Két tudományos folyóirat is teret adott az első csepregi önkéntes néprajzi gyűjtőknek.

Horváth János városunk első önkéntes gyűjtője. Ritkaság számba ment, hogy egy falusi földműves gimnazista fia a frissen megjelent Magyar Nyelvőrt forgatja és ahhoz a Csepregen írljegyzett *néphagyománygyűjtéseit* elküldje. Talán egy művelt, Pest–Budára is kitekintő tanára irányította az értelmű diák figyelmét az új tudományos folyóiraatra és annak felhívására, amely a helyi gyűjtéseket szorgalmazta 1872-ben. A húsz éves diák önkéntes néphagyomány-

¹ Pálóczi Horváth Ádám (1760–1820): költő szenvedélyes patriotizmusa és Herder hatására gyűjti népdalainkat. U.o. 278. old. Johann Gottfried Herder (1744–1803): *Mohrungen*, apja kántortanító. Georg Hamann tanítványa. 1864-ben Rigába kerül lelkésznek. Utazik (Párizs, Strassburg) Goethével kerül kapcsolatba. A költőfejedelem kérésére Weimarba hívják superintendensnek. Itt alkotja meg fent említett fő művét. Szerb Antal: *A világirodalom története* 1941. 416–417. old.

² Erdélyi János (1814–1868): költő, filozófus, esztéta, népköltésgyűjtő. Herder hatására gyűjt: *Népdalok és mondák Pest, (1846–48) Magyar közmondások* könyve Pest, (1851).; *Magyar népmesék Pest, (1855)*. Magy. Népr. Lex. I. 706. old.

³ Kriza János (1815–1871): költő, népköltésgyűjtő: *Vadrózsák Kolozsvár, (1863) Székely népköltés. Pest 1856.*, Magyar népköltési gyűjtemény. Pest 1882. uo.

⁴ Greguss Ágost (1825–1882): író, esztéta, kritikus: *Ungarische Volkslieder* Leipzig 1846. A balladáról. Pest, (1865) *A népek lantja*. Pest 1866. u.o. II. 319. old.

⁵ Szarvas Gábor (1832–1895): nyelvész, Magyar Nyelvőr Pest, (1872), *Magyar igeidők*. Pest 1872. A magyar nyelvújításról. Pest 1875.; Szarvas–Simonyi: *Nyelvtörténeti Szótár*. Pest 1890–93., Új Magyar Lex. VI. 178. old.

⁶ Herrmann Antal (1851–1926): irodalomtörténész, néprajztudós, a Magyar Néprajzi Társaság szervezője. Főként a m. országgi cigány kultúrával foglalkozott. U.o. III. 257. old.

⁷ Réthy László (Szarvas, 1871–Arad, 1914) *tanár, történész, numizmatikus, a Néprajzi Társaság alapító tagja, szerkesztő*

gyűjtései alapján érdemes arra, hogy életútját, néprajzi tevékenységét bővebben taglaljuk. Leghitelesebbnek unokája, Balogh Jánosné Horváth Terézia⁸ néprajzkutató szavait tekintem: „Szülei a csepregi csizmadia-földműves családból való csoói Horváth János (1829–1891) és a zsirai földműves családból való Ragasics Rozália (1829–1919). Néhány hold földet és házat (akkor 172. szám) tudtak venni Csepregen. Tizenhárom – részben fiatalon elhalt – gyermekük közül harmadikként született, a fiúk közül pedig elsőként János, 1853. március elsején. Szülőháza a gazdanegyedben, „Alsóvárosban” a Csó nevű utcában, „Csóban”, hivatalos nevén Szombathelyi utcában áll erősen átalakítva. (...)

(Csoói) Horváth János az azonos nevű, jó tanuló fiát az iskolamester tanácsára kivette a falusias jellegű csepregi iskolából, és Kőszegen és Nyitrán taníttatta tovább. Az ifjabb János ott és Sopronban is a Szent Benedek-rendiek gimnáziumában végezte tanulmányait. Apja és unokabátyja csekély segítsége mellett önmagát tartotta el, mint házitanító és később, mint írnok egy ügyvédi irodában. Az 1870-es években, újabban előkerült naplója tanúsága szerint, sokat vívódott, hogy családja és szülőhelye elvárásainak, belévetett bizalmának megfele-e, lesz-e belőle „nagy ember”, politikus, esetleg országgyűlési képviselő. Először az írás terén próbált hírnévre szert tenni. (...) A papi hivatal elvetése után jogot hallgatott a bécsi és a pesti egyetemen. Az utóbbin nyerte el „jogtudori” diplomáját, 1881-ben ügyvédi oklevélét. Abban az évben ügyvédi irodát nyitott a pesti Belvárosban, amely húsz éven át virágzott. Megtelepedett Budapesten. 1886-ban nősült meg. Családos korában is gyakran hazajárt Csepregbe „vakációra”. Szülőházánál a „nagy szobát” és egy hintót tartottak fenn számára.”⁹

Későbbi tevékenységével az iparos testületek és segélyező szövetkezetek felé fordult. Érdeimei elismeréseként Ferenc József 1914-ben magyar nemességet és a „csepregi „előnevet adta, 1924-ben a kormányzó a szövetkezeti mozgalomban kifejtett tevékenységéért a Magyar Érdemrend középkeresztjével tüntette ki. 1945-ben halt meg. A Kerepesi temetőben nyugszik A Nemzeti Pantheon kialakítása után 1982-ben „híres halott”-nak nyilvánították.¹⁰ Emléktáblát 1996-ban kapott szülőházán.

Számunkra leglényegesebb az 1873-as és az 1875-ös év. Akkor vált Csepreg első önkéntes néprajzi gyűjtőjévé. A családi feljegyzések között szerepel, hogy a diák Horváth János, ha vakációra hazatért Csepregbe, néprajzi szempontból minden érdekes anyagot lejegyzett. A Magyar Nyelvőr 1873. II. 15-i számában a 90–91. oldalon egy novellamesét közölt.¹¹ Ugyanebben a számban adta közre Csepreg helyneveit: a szántók, rétek szőlők, erdők, folyók, patakok, tavak, utak, majorok, utcák, források neveit, végül megtoldotta a családok gúnyneveivel.¹² Az 1873. III. 15-i számban Találós mese címmel közölt mesét.¹³ Ez év április 15-i számában Találós mesék címmel tizenhét találós kérdését adta közre a folyóirat Ebből öt verses:

/Cin-picin álot./ Feketébe járok./ Nincsen az a szíp lyám./ A kive nem hálók./ (Bóha)

Áll elejébm, /Tú belém./Fordics éggyet, Nyú belém./ (Almárjom és kulcs)

/Jaj te picin álot./ Feketibe járok./ Nincsen olyan dámo./ Kibü részt nem várok./ (Bóha)

/Cserfa csattanik./ Ezer ága pattanik./ Ezer ágán ezer fiszek, Ezer fiszekbe ezer tojás, /

Ezer tojásnak esz-szike./ (Nap)¹⁴

Az 1873. VI. 15-i számban tíz csepregi szólásmódot ad közre:¹⁵

Az okos embert nem a kakuk tojja: ha valaki okosan szólt, gyakran ezt szokta hozzá toldani.

Korrog a numérája: éhezik; Tsz. korog a has. Száftát áll: fején áll.

Az év utolsó közleménye VIII. 15-én jelent meg. Harminc csepregi tájszót közölnek tőle. Pl.: *Bincsókos:* sánta, *Dulló:* csavargó, *Innej tó:* innen onnan, *Lómbitál:* hintál, *Nyefli:* siró.¹⁶

⁸ Horváth Terézia dr. (Bp., 1941) néprajzkutató, muzeológus, Néprajzi Múzeum. Szakterülete a népviselet.

⁹ Horváth Terézia: Dr. Csepregi Horváth János. Vasi Szemle 50 (1996) I. 245. old.

¹⁰ U.o. 249. old.

¹¹ Hetyésy-Sudár: A Répce mente meséi és mondái. Csepreg 1996. 86. old.

¹² Magyar Nyelvőr 1973., 2. sz. 94–95. old.

¹³ U.o. 132. old. Hetyésy-Sudár: Répce mente. Csepreg 1996. 86. old.

¹⁴ Magyar Nyelvőr 1875. 4. sz. 177–178. old.

¹⁵ U.o. 1873. 6. sz. 275. old.

¹⁶ U.o. 1873. 8. sz. 371–372. old.

Naplójából: (1873. január) "Csöt. 30. Ma a karácsonkor Csepregben népmeséket írtam le és Péntek 31-én küldtem be a Nyelvőr szerkesztőségébe. Kíváncsi vagyok rá"

Aug. 28. (...) Jó eredményt tulajdonítok a Sopron és a Nyelvőrben megjelent cikkeimnek, melyek mindenesetre tekintélyemet emelték.¹⁷

Az 1874-ben Horváth János nem gyűjtött, mert a bécsi egyetem jogi karán tanult. A következő évben viszont nagy gonddal állította össze a Lakodalmi köszöntők témakörében a Csepregen lejegyzett anyagát, amelynek alapjául apja, Csói Horváth János kézzel írt, „Horváth János Csepregben Csói uczában 1865 évben Vőfény köszöntés” feliratú füzetet szolgált. Apja anyagát bővítette és javította, melyet a Magyar Nyelvőr 1875-ben négy alkalommal jelentetett meg.¹⁸

Családja nagyon büszke volt Csepregi Horváth János fiatal kori néprajzi gyűjtőmunkájára, a szülőhelyhez ragaszkodására. Fia, **Horváth E. János** szeretettel gondozta apja írásos hagyatékát, amelyet végül a Néprajzi Múzeumnak adott át.¹⁹ Tollat is fogott, és *Egy Csepregi néphagyomány-gyűjtő emlékei* című dolgozatában tért vissza apja diákkori tevékenységére, mivel egyetlen munkatársa volt Sopron vármegyében a rangos folyóiratnak.²⁰

Balogh Jánosné Horváth Terézia dr. néprajzkutató, szakterülete mellett ápolja nagyapja nevéhez fűződő eseményeket és eredményeket, és tanulmányaiban teszi közzé a vele és Csepreg néprajzával kapcsolatos kutatásait. Így folytatja nagyapja, dr. Csepregi Horváth János néphagyomány-őrző tevékenységét. Legfontosabb publikációi a témában: Adalékok a csepregi férfi viselethez. *Arrabona*, 31–33 (1992–94), 288–366. old.; D. csepregi Horváth János (1853–1945). *Vasi Szemle* 50 (1996), 2. sz. 245–249. old.; A néphagyománygyűjtő Csepregi Horváth János. *Csepregi Promenádnád* 7 (1998), 7–8., 20–21 old.; A szülőföld vonzásában és taszításában. *Csepregi vonatkozású szemelvények Cs. H. J. ifjúkori naplójából. Csepregi Promenádnád* 9 (2000), 11., 8. old.; Női kalap és fejviseletek vidékünkön u.o.; Pütkösi lófuttatás Csepregen a XIX. sz. első felében. *Vasi Szemle* 55 (2001), 297–321. old.; Csepregi vőfélykönyv 1865-ből, olvasat. *Csepregi Promenádnád* 11 (2002), 7–8. sz. 16–17. old. Csepregi vőfélyversek. Első közlemény. *Vasi Szemle* 57 (2003) 3. old.; Második közlemény. U.o. 57 (2003), 4. sz. 467–481. old.; Harmadik közlemény. U.o. 57 (2003), 5. sz. 551–567. old. Nyomdai munkálatok alatt: A pütkösi király Csepregen és Jókainál.

Bognár Cecil Pál. Csepregen alig ismert tény, hogy Bognár Gyula (katolikus) takarékpénztári pénztáros és Fodor Anna (evangélikus) szülők 1883. január 24-én született Pál nevű fia a szülőföld minden polgára tiszteletére érdemes. Egyik unokatestvérének leszármazottja, Sarang Jánosné Huber Jolán csepregi lakos adta át 2002-ben Varga Ferenc simasági esperesplébános által készített családfát és vele egy hozzá írt kísérőlevél fénymásolatát: „Bognár Cecil igen tudós ember volt. Több tudományos könyv szerzője. Remélem, hogy a családban valamiféle hagyomány őrzi emléküket. Habár úgy vettem észre, hogy nem igen. Tévedek?” – írja az egyházi és világi történeti adatokat egyaránt gyűjtő simasági plébános²¹. Valóban csak annyit tudott róla adatközlőm, hogy Pannonhalmán Ceczil néven szerzetes lett. Szerzetesnári és tudományos kutatói munkásságát nem ismerték.

Neve újra akkor került elém, amikor a Répce melléki balladák és románcok anyagának gyűjtésébe és kötetbe rendezésébe fogtam. A Néprajzi Múzeum adattárából kaptam Horváth Terézia muzeológus közreműködésével három Csepregen lejegyzett régi stílusú balladát. Az egyik: *A pávaörzö leány. Bognár Pál Ceczil közölte az Ethnographia XXI. évf. 46. számában.* 1910-ben dr. Sebestyén Gyula hagyatékában maradt meg. Dallamát nem jegyezte le. A másik ballada a *Fejér László* címet viseli. Mivel a kézirat írása megegyezik az előzőjével, lejegyzőjének Bognár Pál Czeclit tekinthetjük 1910 körül. Dallamát kottázta.²² A lejegyző ekkor már

¹⁷ Horváth 1873. 12–22. old. Megj: Hetyésy–Sudár: Répce mente. Csepreg 1996. 155. old.

¹⁸ Magyar Nyelvőr 4. 1875. 7. sz. 331–332. old.; 9. sz. 428–429; 11. sz. 522–529, 562–563. old.

¹⁹ Soproni Szemle 1967. 277–278. old. Megjegyzendő, hogy H. J. kívül csak Kiss Ignác adott közre a Magyar Nyelvőrben: Tájszók. Répce mellékiek. 1873. 560–562. old.

²⁰ U.o.

²¹ Varga Ferenc esperesplébános, helytörténeti kutató (Felsőszapor, 1927. jún.24 – Lövő, 2003. szept. 26.).

²² EA 10737/1–2. Néprajzi Múzeum; E A 10724/2. Dallama: EA. 10724/5. Néprajzi Múzeum. Bp.,

szerzetes tanár, de a csepregi gyűjtés bizonyítja, hogy hazajárt a szülői házba, ami a Pajor utca (ma Ságvári E.u.) 11. sz. alatt ma is áll. Szülei később elköltözhettek, mert a halotti anyakönyvből nem található a nevük. Talán ezért is szakadt meg a csepregi gyűjtés sora.

Viszont nem ismerjük annak az névtetelen csepregi gyűjtőnek személyét, aki 1905-ben küldte be Molnár Anna típusú balladáját *Elment, elment a vásárra* címmel. Hivatkozik az Ethnographia 1905. számára. Sebestyén Gyula hagyatékában maradt meg a lejegyzés, lehet, hogy köze van Bognár Pál tanulóhoz, aki anonimitását szerette volna megőrizni.²³

Később dunántúli bencés iskolákban tanított, majd a szegedi egyetem tanára, a lélektani tanszék vezetője, a bölcsészeti kar dékánja. Kilenc tudományos műve jelent meg a pszichológia és pedagógia tárgyában. Pannonhalmán halt meg 1967. jún. 28-án.²⁴

Rajczy Mária Mechtilda (Csepreg, 1918.II.19.- 1956. XI. 16.) neve fémjelzi a XX. század közepén a legjelentősebb néprajzi gyűjtést Csepregen. Rajczy István csepregi jegyző negyedik gyermeke volt. Alsóbb osztályait helyben majd Sopronban végezte az Isteni Megváltó Leányainál, az Irgalmasok zárdájában. Ugyanebben a szerzetesrendben érettségizett Budapesten. Ez után novícia lett, és apácaként járt a Pázmány Péter Tudományegyetemre. Főként irodalommal foglalkozott, de történelmet és nyelveket is tanult: németet, franciát, spanyolt és latint. Az egyetemen elnyerte, Lőrincze Lajossal megosztva a – „Legszebben beszélők” díját. Örök fogadalmat 1943-ban tett. Miután doktori státuszát is megvédte, Sopronban tanított középiskolában.

Doktori disszertációjának címe: *Csepreg irodalmi múltja és népköltészeti hagyományai*. Anyagát 1940-ben kezdte gyűjteni. Munkája első felében szülővárosa irodalmi múltját vette nagytitka alá. Nála hallottunk először a Cronica Chepregiensisről és szerzőjéről. Objektív tájékoztatást adott a Nádasdy család védelme alatt kialakult reformációról, annak legjelesebb képviselőiről. Ismertette Farkas Imre csepregi nyomdájában készült műveket. Beépítette dolgozatába azokat a költeményeket is, amelyek Csepreg város történelmének nagy fordulóit beszélik el. Végül jónak látta belenézni a nép lelkébe, hallgatni dalait, balladáit, meséit.

Néprajzi gyűjtését a következő rendszerbe foglalta: *A népszokásokkal* indította a fejezetet. Sorra vette naptári rendben az egyházi eseményekhez fűződő népszokásokat: a pásztorosdít, a betlehemezést, a háromkirályjárást, a balázsjárást, a korbácsolást, a lucázást, a pünkösdszűrészt, végül a húsvéti locsolást. Dallamlejegyzéssel egészül ki a háromkirály- és a balázsjárás.²⁵ Lakodalmas szokás bemutatásával folytatta. Tanulmányozta Csepregi Horváth János 1875-ben megjelent vőfélyverseit. Saját gyűjtésével összevetette, és az első köszöntésről megjegyezte, hogy nem szerepel H. J. közlésében, tulajdonképpen keverékforma. Saját gyűjtése mellett nyolc sort átvett a Vőfélyversekből.²⁶ Két lakodalmas ének dallamát is közölte.

A következő fejezetet *Népballadák, népdalok* címmel nyitotta meg. A példa Kodály 101 magyar népdala volt. Nem különítette el a két műfajt. „A kettő között a nép nem tesz különbséget, neki mindkettő ének” – írta Rajczy. A balladák klasszifikációjában Dános Erzsébet rendezési elvét követte. Tizenhat balladát, illetve balladatöredéket jegyzett le dallamával együtt.²⁷ A továbbiakban *gyermekversikék táncszók, találókérdések* leírásával folytatta. Nála is a legszebb, és Horváth közlése óta változatlanul élő, a (Nap) megfejtésű, ősi kultuszt sejtető találós versike. *Mesék és szólásmódok* művének utolsó fejezete. Főként legendameséket jegyzett le, mert szerzetesi habitusának a legmegfelelőbbek voltak. Kerülte a verbális durvaságot és a népi pajzánoságot. A szólásmódok bemutatását párbeszédes keretbe helyezte.

Rendjének feloszlása után Ausztriába ment, vöröskeresztes táborokban dolgozott. Gyógyíthatatlan betegséggel tért haza. Hét évig ápolták. A Farkas Sándor Egylet 1993-ban az ő lejegyzéseire alapozta hagyományörző programját. Rajczy Mária emlékdélután rendezett. 1997 megjelentette művének reprint kiadását, és emléktáblát helyezett el szülőházán. Kultusza él. Jövő évben halálának 50. évfordulójára emlékeznek.

²³ EA 10737/1–2. Néprajzi Múzeum Bp.

²⁴ Magyar Nagy Lexikon. Bp. 1994. I. 209. old.

²⁵ Rajczy: Csepreg irodalmi múltja és népköltészeti hagyományai. Sopron 1944. 74–77. old.

²⁶ U.o. 88., 109., 193. jegyzet.

²⁷ Sudár Lászlóné: Balladák, románcok, balladás dalok a Répce mellékéről gyűjteménybe szerkesztve. Csepreg 2003. 18–82. old.

Lovas (Lankovits) Gyula (Sopron, 1925. december 12.) Rajczyval csaknem egy időben, de tőle függetlenül, kezdte feltárni apja szülőhelyének, Csepregnek néprajzi hagyományait: Ekkor a Scarbantia cserkészcsapat regőshadnagya. „1943 nyarán egy hónapi ottlétem alatt összegyűjtöttem a község dalait, népszokásait, összeállítottam népviseletét. Legnehezebb a népdalok gyűjtése volt. A csepregi nép zárkózott és nem szívesen énekel idegen ember előtt. Még maguk között is csak kukorica-és tollfosztáson énekelnek” – írta Regösjegyzetében.²⁸ Rajczy is panaszkodott arra három évvel korábban, hogy a néphagyományt ismerők száma kevés.

Lovas Gyula regőscserkész egészen más adatközlőkkel került kapcsolatba, mint elődje. A népdalokról a népszokásokra, népi szólásmódokra irányult a figyelme. Nemcsak a népi szöveget rögzítette, hanem a környezetet is, amiben lejegyezte őket. Családtörténetét is többször megszakítja, és beleszó egy legendamését vagy egy népdalt.²⁹ Az új stílusú balladák között elsősorban a betyárballadák érdekelték, de jegyzett le gyönyörű, balladai hangvételű és románcszerű népdalokat is: *Sír egy kislány a temető martján... Árvalányhaj lengedez a hegytetőn...* kezdetűeket. Csepregen és környékén élt a betyárhagyomány, amely szerint a gesztenyés vágásában gyűltek össze, bevéselt nevüket őrizi a betyárfa kérge.³⁰ Legendamészeit: *Mikor Krisztus urunk a földön járt...* ciklusba helyezte, és megtoldotta még egy csepregi mesélő, *Szüics Ferkó* mesészerű történetével.³¹

Lovas Gyula a háború után a vasút mellett kötelezte el magát. Vasúttörténész lett. Ebben a témában több könyve is megjelent. Néprajzi gyűjtései még rendezésre és megjelenésre várnak. Érdemes arra, hogy így legyen. Születésétől Sopronban él.

Németh Imre (Csepreg, 1913–2004). Rendkívüli energiával tette a dolgát élete során. Meghatározó alakja volt Csepreg társadalmi életének: tanácselnökként, dalárda, tűzoltó egyesület, honismereti kör tagjaként. Szenvédélyes kutatója és ismerője szülőföldje történetének. A csepregi mesék szeretetét édesanyjától, *Szanati Annától* örökölte, aki híres mesemondó asszony volt. Anyja halála után maga fogott nyilvános mesélésbe, és 80 évesen lejegyezte őket. *Hetyésy Katalin – Sudár Lászlóné: A Répce mente meséi és mondái* gyűjteményben jelentek meg ezek a mesék.³²

Adatközlője *Sudár Lászlóné Molnár Zsuzsanna: Balladák, románcok, balladás dalok a Répce mellékéről* című néprajzi kötetnek 2001-ben.³³ Csepreg élő emlékezete volt.

Sudár Lászlóné Molnár Zsuzsanna (Nemesapáti, 1936.) magyar-történelem szakos tanár. Alapító elnöke 1993-ban a Farkas Sándor³⁴ Egyletnek, tagságával felvállalta a hagyományörzést. Gondozta a Rajczy-hagyatékot: színpadra vitte *A csepregi lakodalmast*, *Tollfosztó* címmel pedig a többi verbális néphagyományt. Felelevenítette a pünkösdi király-választást és ló-futtatást. Napjainkban is élő pünkösdhétfői program. Újra élesztette az 1940-es évek végén megszakadt *Dalostalálkozót*. Emléktáblát emelt a névadó Farkas Sándornak, Rajczy Máriának és közreműködött Csepregi Horváth János 1996-os megemlékezésén és emléktábla elhelyezésén. Hagyományteremtésként elindította az *Ikertalálkozót*, amelyre már több megyéből jönnek Csepregbe. *A Csepregi Promenádnál* felelős kiadója 2000-ig. Felvette az egylet programjába a könyvkiadást.

A Répce mente meséi és mondái (Csepreg, 1996) című gyűjtemény születése: 1995-ben, írásos anyagban talált mesék hatására *Hetyésy Katalin* tanárnővel kezdték egymás mellé rakni a helyben és a környéken, valamint a múzeumokban talált mese és mondaanyagot. Egyetlen frissen gyűjtött hiedelemmonda került a könyvbe.³⁵ Szerkesztett anyag volt: *Rajczy Mária, Fábri Mihályné, Szabó József, Pomogyi József, Fehér Csabáné tanárok, Csepregi Horváth János ügyvéd,*

²⁸ Lovas Gyula 364. Scarbantia cs. cs. regőshad. Regösjegyzet EA 5634 Néprajzi Múzeum, Bp. Lankovits–Lovas család története. Sopron, (?) 30. old. és 12. old. fényképes melléklet. Kézirat. Saját tulajdon.

²⁹ Lovas (Lankovits) család története 16., 26. old. Regösjegyzet EA 5634 14. old. U. o. EA 86., 96. old.

³⁰ *A Répce mente meséi és mondái*. Csepreg 1996. 77–85. old.

³¹ *Balladák, románcok, balladás dalok a Répce mellékén*. Csepreg 2003. 10–89. old.

³² *Farkas Sándor: Csepreg mezőváros története*. Bp. 1887. 504. old. írója, a plébánia káplánja.

³³ *Hetyésy–Sudár: 87*. Adatközlő: Horváth István, Csepreg, (1995.) Gyűjtő: Sudárné.

³⁴ U. o. 8–28. old. Horváth Iván gyűjtése.

³⁵ *Sudár Lászlóné Molnár Zsuzsanna: Csepreg régi képes levelezőlapokon és fotókon*. Csepreg 2000.

Németh Imre volt tanácselnök, Kuntár Lajos író-újságíró, Taródi Ilona diák, Dömötör Sándor és Horváth Iván néprajzkutató lejegyzett anyagából állt össze. Gazdag néprajzi gyűjtemény: tizenhat mese és mondatípust tartalmaz. Egyéb minősítést azok a szemelvények kaptak, amelyek nem voltak típusokba sorolhatók. Nagy képzeletű falusi emberek egyéni alkotásokat teremtettek, akik hősiessen próbálkoztak, hogy a népmesét újra teremtsék, de nyelvileg megalkotni, szigorú szabályait betartani nem voltak képesek. Ilyen volt a büki Taródi Ferenc is.

A gyűjtemény kiegészült horvát nyelvű anyaggal is, amelyet Horváth Iván néprajzkutató adott a kötet számára. Horvátszidány, a nyugati határtól számítva, az első község a Répce mellett. A horvátoknál nem születtek mesék, csak hiedelemmondák, de azok változatosak, sokszínűek, vilák, boszorkányok ognjenik, misztikus hősök sokaságát sorakoztatják fel az ötszáz éve változatlan gradistyei horvát nyelven.³⁶

Miért Répce mente? Elsődlegesen azért, mert olyan községekből kerültek a gyűjtők jegyzetfüzeteibe és magnószalagjára, amelyek a Répce vagy annak vízgyűjtője mellett települtek. A kis folyó az ausztriai Bucklige Welt dombjai között ered, Rabnitz néven fut a határig, onnan a Kis-Rábába. Falvak kuporodtak melléje, akik felvállalták az összetartozást, megosztották az árutermelék munkáját, ismerték egymás tulajdonságait. A szerkesztők nem típusokba rendezték a meséket és a mondákat, hanem községenként, hogy felébredjenek a települések önbecsülését. Az MTA tudományos munkatársai, Nagy Ilona néprajzkutató és Balogh Lajos nyelvész lektorként segítette a szerkesztők munkáját.

Sudár Lászlóné Molnár Zsuzsanna 2000-ben helytörténeti kiadvánnyal jelentkezett³⁷, csak azután kezdte meg a *Balladák, románcok, balladás dalok a Répce mellékén* című gyűjtemény összeállítását. Akkor már szaporodtak fiókjában azok a kéziratok, amelyek „családi irattárakból” kerültek elő, és tulajdonosaik kérés nélkül átadták megőrzésre. A gyűjtemény kiegészült a múzeumok néprajzi adattárában talált kéziratokkal,³⁸ és Rajczy Mária és Gyurácz Ferenc már nyomdát látott büki anyagával. Aránylag friss gyűjtés: Biczó Ferenc répcelaki, Sági Ferenc pósfai lejegyzése. A szerkesztő még magnószalagra vehette Németh Imre által énekelt balladákat és románcokat. Megőrződtek a tanárok falutörténet dolgozatai is, amik tartalmaztak népköltési feljegyzéseket is: Jánossi Gyuláé Gyalókan, Koltay Gyuláé Szakonyban, Szabó Józsefő Bükön. Néprajzi diáktábor eredménye Németh Alojzia szép agyagösszergényi gyűjtése.

Mivel a Répce-sík magyarokon kívül horvát nemzetiségieknek és a lovari nyelvet beszélő oláh cigányoknak is otthont adott, kísérletet tett a szerkesztő e két népcsoport balladáinak és románcainak a bemutatására. A horvát anyag alapja Horváth Iván által gyűjtött hat ballada és románc, valamint az általa ismertetett, Fran Krulevac 1871-es gyűjtése Undon. A további négy románcot Csepregben gyűjtötte az olmódi születésű Csepregi Lászlóné Anasztázia Baloghtól.

A gyűjtemény harmadik fejezete a *szakonyi* romák anyaga, amit 2001 nyarán és őszén rögzített a gyűjtő. Adatközlője Erdélyi Jenő 54 éves nyugdíjas és családtagjai voltak. Egy régi balladát, valamint huszonhat ballada és románc elemeket tartalmazó asztali nótát (meszalyaki gilyi) jegyzett le. Nem egyszerű egy másik népcsoport lelkébe látni, megérteni az ősi törvényeket, a „Miért más?” kérdésekre választ kapni. Kellott hozzá az elfogadás és elfogadtatás. A cigány anyag megértésében a gyűjtő segítségére volt Holdosi József roma író-tanár. A horvát anyaghoz közelebb vitte Horváth Iván szülőföldjéhez fűződő rajongása és a csepregi horvát ajkúak öröme, hogy felfedezte dalaikat.

A háromnyelvű, de magyar fordításokkal ellátott gyűjtemény lektora dr. Nagy Ilona, az MTA munkatársa volt. Tanácsadók: Bölcs Matild és Holdosi József.

Bár a néprajzi kutatás az utolsó perceit éli, de még mindig lehetséges újabb és újabb források felfedezése. Az ifjúság körében ma is találhatók lelkes, őrző hajlamú diákok, akik diplomájuk megszerzése után visszatérnek, és remélhetően folytatják az önkéntes kereső, felfedező munkájukat. Bízni kell, hogy a folyamat megmarad, úgy ahogy az elmúlt 130 évben is történt.

Sudár Lászlóné Molnár Zsuzsanna

³⁶ Magyar Néprajzi Múzeum, Budapest, Múzeum, Sopron, Savaria Múzeum, Szombathely, Falumúzeum, Nagygeresd.

³⁷ Rajczy M.: Csepreg irodalmi múltja és népköltészeti alkotásai. Sopron 1944. 90–99. old.; Gyurácz Ferenc: Száz magyar falu. Bük 2000. 145–146. old.

³⁸ Horváth Iván: Mitológia és népballada. (Tanulmány) Előmunkálatok a magyarság néprajzához 3. Bp. 1978.